

իրաւունք է տալիս ինձ հասնել մի այսպիսի եզրակացութեան:

Առհասարակ մեղանում երեւում է մի սեռակ տխուր երևոյթ միակողմանի ձգտման, միակողմանի յառաջընթացութեան: Մեր հասարակութիւնը իր հասարակական գործիքներ լինելով միմեանս-նով թիւում գտնուում է դեռ եւ զարգացման այն առաջնական ցիւրիքի մէջ, որ բացի զըզրոցներից, ընդունակ չէ ճանաչելու ոչ մի այլ կրթողական միջոց մտաւոր ինքնակրթութեան և յառաջդիմութեան: Մենք սովոր ենք առհասարակ մի տեղաշարժ յափուտականութեամբ բացակայելով միայն մի բան՝ զպրոց, զպրոց և միայն զպրոց: Իսկ թատրոն, իսկ զբանական երեկոներ, զաստիասութիւններ, ընթերցարաններ և այլ արհեստներ իրենց արհեստներով իրենք չունեն մեր հասարակութեան համար ոչինչ գիտնականութիւն իրանց բոլոր զարգացնող և բարոյականացող նշանակութեամբ:

Մեր հասարակութիւնը դեռ եւ չէ ըմբռնել այն ամենահասարակ ճշմարտութիւնը թէ՛ զպրոցները երբեք անհրաժեշտ են՝ մասող սերունդի կրթութեան համար, ընթերցարանական հիմնարկութիւնները էլ ոչ պակաս անհրաժեշտ են թերոս հասարակութեան ինքնաշարժ զարգացման համար: Իսկ Անդրկովկասի բոլոր զարգացող մէջ ոչ մի զարգաց չէ ներկայացնում ինքնուրու անարգացած հասարակութիւն մի այնպիսի մեծ քանակութիւն, որքան Ալեքսանդրապոլը: Անկարելի է աշխարհիկ անցկեանքը և չէ տեսնել բազմութիւնը այն երկամարտիկներ, որ կազմում է արդէն մեր քաղաքում մի մեծաքանակ տարր և որի համար ընթերցանութեան պահանջը դարձել է արդէն մի ամենանորմալ մտաւոր պահանջ: Կրթել, անհետացել և արդէն այն գոյնիսին խաւար ժամանակը, երբ ընթերցող սերունդն անուանում էին աստեղծ տորքային: Կամ զարգացանք, իսկ լրագրութեամբ հնարարքովորդի ճակատին շարժաւոր տիրոջն էին դրուում: Թէ որքան զարգացել է այստեղի կրթութեանը ընթերցանութեան ճաշակը, պարզ երեւում է այդ մի ուսմանական յաճախ կրթիվող երկրորդ: Գիտատեանից լրագիր տառաչաւ օրերը պէտք է տեսնել թէ որքան երկրատարակական յարաբերութիւն հասնում է իսկ փոստատան շինութեան առաջ կարգում են լրագիրներ մի այնպիսի ազատութեամբ, որ յատուկ է միայն մասնորական քաղաքներին: Երթմանին հին սերունդի միայն անգամ ունենում է իր բարոյական ճշմարիտ նոր սերունդի այդ գովելի օրինակը, և արժարժուն նրանց մէջ երբեք ոչ սէր, գոնէ հակումն զէպի լրագիրների կենդանի, ժամանակակից խօսքը և ընթերցանութիւնը:

Այս բոլոր միջոցներով երեւոյթներն նկարագրութիւնից յետոյ, թող հիմա ինքը՝ ընթերցողը ենթադրէ՝ թէ որքան կարեւոր է հիմնել մեր քաղաքում մի «Մատենադարան-ընթերցարան», որից ստանալի օգուտները կարող է խոստովանել ամենայն մի անհատ, որ զիստ գիտահասուն այսպիսի կրթողական հիմնարկութիւնը: Եւ մեր ուրիշ որ մէկ հասարակական հիմնարկութիւնից մենք կարող ենք սպասել այն մասնորական նպատակ, որը մասնակարարելու է մեզ բազալապիս ընթերցողներին:

Կարող ենք... բաց նրանք ինչպէս ասացի, ծառայում են մի այլ նպատակի՝ մասող սերունդի կրթութեան գործին: Իսկ բացի զպրոցներից մենք չունենք և ոչ մի հասարակ մասնորական և բարոյական զարգացնող, ընդհանրական հիմնարկութիւն: Կարող ենք գուցէ կասնել մեզ մի քանի տգէտներ: Այդպէս ասողներն և թիւր զատողներն զի մենք ունենք միայն մի պատասխան: Այն հասարակական հիմնարկութիւնը, որ ծառայում է, ըստ մեծի մասին, թուղթ խաղալու, արքեպիսկոպոս և կաթալու, չունի իրաւունք անուանելի կրթող հիմնարկութիւն, այլ միմիայն անբարոյականացնող:

Միայն քաղաքային «Մատենադարան ընթերցարան» մի չափաւոր անդամակցական վարչարկ կարող է մեր կարծիքով, դառնալ հասարակական մասնոր ինքնակրթութեան և զարգացող մեծ գործի միջոց և բաւականութիւն տալ քաղաքի ընթերցողները դասակարգել բարոյական պահանջները...

Տեղացի

ՆԱՄԱԿ ԽՐԱԳՐՈՒՄԻ

Մարտի 24

Համարներով միանգամայն ղեկնալու հրատարակչի «Journal d'Orient» քրտնական լրագրին և նրա մէջ արդէն լայն տեսնելով յաղածների ուղղութիւն, մենք ամենապարզ հաւաքեցինք 140 լուրջի հետեւալ տիպիներէն և պարտններից, որոնց անունները ցուցադարս նոտ ուղարկում ենք «Մշակի» մէջ հրատարակելու:

Նիկիոյայոս Հայկազեան 8 ռ., Խաչատուր Արմանեան 3 ռ., Մարգար Լազարեան 5 ռ., Կասպար Տէր-Ռանեան 10 ռ., Արման Անանեան 5 ռ., Կրիզոր Տէր-Պետրոսեան 2 ռ., Եգոր Միլոզեան 5 ռ., Եգոր Եղիարեան 5 ռ., Արեւմտ Գարուշեան 5 ռ., Հայ ոմն 1 ռ., Գրիգորեան Գրիգորեան 3 ռ., Սեդիկ Մարգարեան 1 ռ., Կոստանդին Խիզանեան 3 ռ., Ար. Աղանեան 1 ռ., Անայ Միլոզեան 1 ռ., Դ. Խաչատուր 1 ռ., Դ. Խաչատուր 1 ռ., Կէկէլ Լուսինեան 3 ռ., Տ. Գլուխեան 1 ռ., Օր. Ղ. Գլուխեան 1 ռ., Մարիամ Մէլիք-Հայկազեան 3 ռ., Թիմոթի Զորարեան 1 ռ., Մարիամ Գառնեան 1 ռ., Մարի 1 ռ., Սոփիա Միլեան 3 ռ., Կոլոմանեան 3 ռ., Ե. Մէլիք-Կարապետեան 1 ռ., Սոփիա Չիլիանեան 2 ռ., Գարեհայ Միլոզեան 1 ռ., Նինո Վիդա-տուր 1 ռ., Լիւդա Աղաբաբեան 3 ռ., Մարիամ Միլոզեան 1 ռ., Մարիամ Չիլիանեան 5 ռ., Աննա Չիլիանեան 5 ռ., Նիկիոյայոս Զորարեան 5 ռ., Եւանդիկ Գարուշեան 3 ռ., Լիւդիկա Միլեան 2 ռ., Եղիարեան Բարիս-դարեան 1 ռ., Տ. Աղանեան 1 ռ., Անայոս ոմն, 2 ռ., Միլեան Միլեանեան 1 ռ., Սոփիա Անտոնեան 2 ռ., Արշակ Միլեան 1 ռ., Արեւմտ Միլեանեան 2 ռ., Գրիգորեան Լուսինեան 5 ռ., Եփեմիա Եղիարեան 3 ռ., Կաստուր Մարգարեան 1 ռ., Ն. Ն. Տէր Խաչատուր 5 ռ., Մարիա Տէր Խաչատուր 5 ռ., Կաստուր Տէր-Գրիգորեան 2 ռ., Գրիգոր Տէր-Սոփիանեան 2 ռ., ընդամենը մէկ հարիւր քառասուն ռուբլի:

Կաստուր Տէր-Գրիգորեան, Կասպար Տէր-Ռանեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մտացանք Վոլոյնայ ԳՕրիանի համար: Մոսկովայից, պ. Աւետիս Բաբայանեանց 4 ռ., Կիւլովովայից, պ. Ա. Եւաքարեանց 8 ռ., Բոստովից, (Գոնի վրա) 6 ռուբլ. հետեւալ անձնութիւններից, որոնցից իւրաքանչիւրն ստել է մի ռուբլ. Կարուստ Անպետով, Սիմէն Ենուրեանց, Սաման Հախումեանց, Արքա Կուլի Զարգարով (պարսկի), Մարիամ Տէր-Աստուածատուրեանց և Թեոդորոս Ենուրեանց: Վերջապէս Կարապետով, բոլոր Միլեանեանց ստացանք 4 ռուբլ. Ընդամենը կան 22 ռուբլ. իսկ նախկին 153 ռուբլ. գումարի հետ կան 175 ռուբլ.:

Մտացանք զարմալ Վոլոյնայ ԳՕրիանի լրագրի համար 6 ռուբլ. որից 2 ռ. ստել է Ալեք. Տէր-Միլոզեանց 4 ռ. Նինո Տէր-Վարդանեանց, Առաջալ Բոլոյնայի հետ կան 181 ռուբլ.:

Ընդամենը Վոլոյնայ ԳՕրիանի լրագրի համար ստացած ենք 321 ռուբլ.:

Այս ամբողջ թիւով ընդունալ հաղորդական ժողովի համար արդէն հաւաքում են այլ և այլ տեղերից գիտնականներ: Բայց լսում ենք, թէ չը նայելով որ յայտնված է եղել, որ ժողովը եկող գիտնականները երկամարտիկներով իրաւունք կունենան տեղերի կէս գինը վճարել, երկամարտիկների վարչութիւնները ամեն տեղ անտես են անում նրանց ներկայացրած անդամական տուեմաները, ասելով թէ ամից ոչինչ յայտնի չէ ժողովի մասին և անտես են գիտնականներից տեղերի ամբողջ գինը թիւով զարկով: Մեր ուսումնական հիւրերը մուրճած են մնում, ոչ ոք նրանց չէ ընդունում, նրանց համար պարտաւորված չեն սեփական հիւրանոցներում, նրանք չը գիտեն, ում գիտեն, ինչ հիւրանոց գիտեն: Այս քի վերջը նրանք գիտեն են առաջին պատահած հիւրանոց, որտեղ ամեն բանի համար պէտք է վճարեն, չը նայե-

լով որ նրանց խոստացած էր անվարձ սե-նեակ:

Հայրենիք Ստեփանէ Թիֆլիսի մէջ մի քանի օր մնալով, ուղևորվեց զէպի Էմիլիան: Նա նորից մեզ յայտնել որ Վոլոյնայ ԳՕրիանի լրագրին համար ստացել է փող հետեւալ պարտններից: այդ փողը նա արդէն կանխիկ վճարած էր Վիլիամի լրագրին, Աստուրայի մայրաքաղաքում անցնելու ժամանակ: Բաթումի մէջ պ. Ալեքսանդրեանից նա ստացել է 8 ռուբլ. Փոթիում Գէորգ քահ. Գրիգորեան 8 ռ., Գրիգորեան 8 ռ., Կաստուր Աղա-տուրեան 8 ռ., Ելիգար Բարախանից 8 ռ., Թիֆ-լիսում Գարե Տէր-Գրիգորեանից 4 ռ., Ա-խալցկայում Գրիգոր Վարդանից և ձարա-կեանից, իւրաքանչիւրից 8 ռուբլ.:

ՄՈՍԿՎԱՅԻՆ մեզ գրում են: «Մեր կովկասե-ցի ուսանողները կարծելով թէ համալսարանա-կան դասախոսութիւնները ոչ կը սկսեն, գիտ-չեն հաւաքվել Մոսկվա, Լաւ կը լինէր, որ չը-տապէին, որովհետեւ օգոստոսի 21-ին (МОСКОВ-СКИЙ ЛЕКТОР) լրագրի № 16 մէջ կարգացրեց Մոսկովայի համալսարանի ընդհանր կարգադրու-թիւնը, որով դասախոսութիւնները սկսվում են օգոստոսի 24-ին»:

Մեզ գրում են ՍՊԱՆԱՅԻՆ: «Այս օրերս ի-մացելուս որ Սիւրբիոյ շրջակայ գիւղերից մի քանիս կարողանց մեծ ձիան սկսել Այս-պէս, ուրեմն, խաղողը, մի կողմից մերկից, միւս կողմից էլ կարկանդակ ձիապիւղով, այս տարի զինքն զգալի կերպով կը թանգանայ մեզա-նում»:

ՄՈՂԻՔԻՆ մեզ գրում են: Պիտերս Գան-ճուման մի շքեղ օրորակական զարդ է կա-ռուցանում Մոզգովում և մօտ օրերս պարտնը իր երկուս զարդերից 10 հազար ռուբլ. նուր-կից: Անգաւակ լինելու պատճառով իր մահից յետոյ բոլոր կայքը խոստանում է կտակել հա-յր երկուս զարդերին Պ. Գանճուման ունի եր-կուս մեծ մազազիններ և երկարակտի երկուս մեծ, գեղեցիկ տներ: Ասում են այդ կայքից տարե-կան եկամուտը հասնում է 50 հազար ռուբլ. զուտորի: Կարողանում պէտք է դասախո-սել անեն համալսարանական ուսուցիչներ, մեծ ուսիկով, դասախոսութիւնը պէտք է լինի հայերէն լեզուով: Տղայից զարդը կը կրէ իր անունը, Պիտերսեան զարդը, իսկ օրիորդականը իր ամուսնու անունը, Դուռնեան զարդը»:

Հաւարարի թիւից մեզ հաղորդում են հետե-ւեալը: «Անցեալ չարաթ Հաւարարի Զ. եկե-ղեցում նշեցանք է եղել: Նշեցեալի տեղը, չը-քաւոր մարդ լինելով, հրաւիրել է մի վարդա-պետին, Վերջին հանգէսը կատարելու: Եւ ահա հրաւիրել է 10 օր էլ և սկսվել վարդապետ պահանջել էր 10 ռուբլ. իսկ նշեցեալի տեղը տալիս իր միայն 6 ռուբլ. Ալեքսանդր համա-ձայնեցան 8 ռուբլով, որից 6 ռուբլ վարդա-պետին, 1 ռուբլ ծառային և 1 ռուբլ ֆայետին փող»:

ԹԻՖԼԻՍԻ Նայոյ թատրոնի համար Կ. Պոլ-սից հրաւիրված դերասաններն ու դերասանու-հիները հասնի օգոստոսի 27-ին թիֆլիս: Ա-սում են որ առաջին ներկայացումը կը լինի սեպտեմբերի 3-ին:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՆ

ՖԲԱՆՍՈՒ

Գամբետտա գիւղից մի ընտրողներին հե-տեւալ նամակով. «Սիրելի համալսարանա-ցիներ, օգոստոսի 21-ի ընտրութիւնների ժամանակ ես իմ պարտականութիւն հա-մարեցի ոչինչ գիտնականութիւն չը գնել 20-ի շրջանի երկու բաժնիների մէջ: Ես կամեում էի իմ քաղաքականութեան կա-տարելու և հասկանալի հաշիւ տալ 20-ի շրջանի ընտրողներին թիւովի առաջին շը-րջանի մէջ ձայների նշանակումը մեծամասնու-թեամբ ընտրված լինելով, եւ այսօր տե-

ղեկացայ, որ երկրորդ շըրջանի մէջ ընտրված եմ միայն համալսարանական մեծամասնու-թեամբ: Այժմ եւս արդէն ընդունել եմ իմ վճիռը: Ես իմացայ այն, ինչ որ ինձ հա-կաւոր էր գիտնալ: Ես անօգուտ և ընդ-հանուր քուակարկութեան համար (որի հետ խաղաղ չէ կարելի) անկայել եմ համարում կրկնաքուակարկութիւնը, որ միևնույն ժամա-նակ գործնական հետևանք չէր ունենայ, որովհետեւ միևնույն է մի քանի շարաթիւ-յետոյ հարկաւոր: Կը լինէր երկու շըրջա-նների մէջ ընտրել: Ես աւելի լաւ եմ հա-մարում այդ ընտրութիւնը այժմ անել: Եւ երկը եմ և կը լինեմ թիւովի առաջին շը-րջանի պատգամաւոր: Բաւական է ջը նայե-լով մեր թիւամիւնների ցածութեան և բը-նութիւններին, որոնք իրանց ջանքերը մի-ացրին մեր զէմ, ձեր ընտրութիւնը վրձո-ված է: Այդ ընտրութիւնը հաստատեց, որ փարիզի ազգաբնակչութեան ամենաթի-վեամբ և շուտ սխալվող մասը հետ, միշտ գնում է հանրապետական մի մեծամա-նութիւնը, որ հաւատարիմ է մնում քաղա-քական առողջ դատողութեանը: Կրտ ա-պացուցներ շատ կան թէ այստեղ և թէ ամբողջ հրաւիրայի մէջ: Կրտ նշանաւո-թիւները չեն կարող ոչնչացնել ոչ մի քանի կատարած լրագրիները, ոչ արմատական-րի անգուսպ աղաղակները և ոչ յայկված յետադէմների լեզուված հեղուկութիւնն-րը: Այդ անամօթները երբեք չեն կարող ձիւսել այն հաստատ, ստորագրող, ապիւ-ռուսից և յաջորդական վերանորոգել քաղա-քականութեան անողութեանը, որին մենք հետևում ենք: Մենք կրկնապէս առա-ջադիմութեան կանոնաւոր և յաջորդական ճանապարհով և կանգ կառնել միայն ժո-ղովրդի կամը իմանալու համար, ամեն բան ժողովրդի կամից կը սպասեք և ոչ թէ բունութեանց: Մենք միշտ պատ-րաստ ենք ընդդիմադրել թիւեամբութիւն և յետադէմների: Միշտ պատրաստ եմ լի-նենք պահպանել կարող և հանրապետա-կան առաջադիմութիւնը: Ձեզ համար զըժ-ուար չի լինի արժանաւոր և պատուաւոր ներկայացուցիչ գտնել թիւովի ընտրողական շըրջանի երկրորդ բաժնի համար, մի ներ-կայացուցիչ, որ հանրապետական փոր-ված և հաւատարիմ ծառայ լինի և որ իր անցեալով արժանի լինի ձեր հաւատա-րմութեանը: Եւ իմ խօսքը, որոնք հաւա-րարը այն ընտրողներից, շնորհ չը զոյ-թակցվեցան և հաւատարիմ հնացին իրանց պատգամաւորին: Գտնաւթիւն: Թիւովի առաջին շըրջանի պատգամաւոր Լէօն Գամ-բետտա: Այժմ ոչ ոք չէ կասկածում, որ Գամբետտա կընդունի հրաւիրութեան միակա-րաւորապէս պատգամը: Հարցը նրանում է միայն, թէ Գրեթի կամաւորապէս կը յան-նի Գամբետտային կապով նոր միակաւո-րութեանը, թէ նա կը սպասի պատգամաւորե-րի նոր ժողովի վճիռին, որից ստիպված Գրեթի կը զիմ Գամբետտային Գամբե-տայի վերեւ տպված համարը տպացուցա-նում է, որ նա կարել է իր բոլոր յարաբե-րութիւնները արմատականորէն հետ:

ԱՄԵՐԻԿԱ

Գարֆիլդի կեանքը նորից մի կապակելի եղաւ, երբ յայտնեցին, թէ անհրաժեշտ է երկրորդ անգամ նրան երթնել թիւովի գիտական օպերացիային: Ահաբանեալ էր մի նոր անցք բացանել, որտեղից դուրս գը-վերի մէջ հաւաքված ժայռը, որպէս զի հիւանդի արիւնը չը վարակէր: Այդ նպա-տակով մի նոր օպերացիա կատարեցին, որ

բաւական վատ ազդեցութիւն ունեցաւ հիւանդի թուլացած կազմուածքի վրայ: Զիւանդի տեսչայանի գրութիւնը ստատակցել էր, այնպէս որ բժիշկներն էլ երկիւղ էին կրում Գարֆիլդի կեանքի համար: Այդ երկիւղը երկար չը տևեց և շուտով երեսցին հանգստացնող բիւլետենները: Դախազահը կարողացաւ մինչև անգամ ստորագրել իր ազգանունը մի պաշտօնական թղթի տակ, որ վերաբերում էր Կանադայից փախած մի գրամանկեղի Այգլիսի թղթի համար անհրաժեշտ և նախագահի ըստօրրադրութիւնը և գլխաւոր քարտուղար իւր բժիշկներին հետ խորհրդակցելուց յետոյ առաջարկեց նախագահին ստորագրել այդ թուղթը: Վերջինը խնայալով այդ, ինքքը ցանկացաւ ստորագրել: Առաջ մի փորձ անելուց յետոյ նախագահը ստորագրեց իր ազգանունը: Այդ հանգամանքը շատ ուրախացրեց Գարֆիլդին շրջապատողներին, որովհետև բժիշկները դրանց երախացրին, որ Գարֆիլդի շարժիղ Չղերհոյնը, որպէս բնական գրութեան մէջ են, որքան և նրա ուղեղը ուրիշն, հարկաւոր է միայն նրա վերքը բժշկել:

Կարգինայ Կաթորին պապի անունով մի հետազոտող ուղարկեց Բելին, որով պապը ցուցանեց թիւնը և յայտնում նախագահի Գարֆիլդի գրութեանը և աղօթում է նրա առողջանալու մասին: Բելն իր պատասխանի մէջ տուում է, որ յոյսը չէ կորցնում, թէ պէտ հիւանդի գրութիւնը բաւական վրասնագոր է:

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐԻՍԻՍԻՅ

Կ. Պոլսի, 16 օգոստոսի 1881
«Մշակ» 123 և 130 համարները մէջ երկու թղթակցութիւններ կային Կ. Պոլսէն, որոնց մէջ Ներսէս պատրիարքի հրաժարականի սարին վար կանոնին հայ էֆէնդիներու դիմանք և ցոյց էր տալին թէ մի ստանալու վտանգութեան արժանի են հայ պէյերն ու բաշախները: Զարկ չէ բռն թէ «Մշակ» այդ յօդուածներն որքան յուզում պատճառեցին այստեղ և ինչ զգացումներ երևան հանեցին: Զգացում պայայտի էֆէնդիներու կողմէն, որոնք առաջին անգամ էր տեսնին մէկ հայ օրգիլը որ կը յանգրդին իրենց նուիրական անձին զպիլ: Զգացում ստան և չորսրթով բարկութեան այստեղի իրադրաց կողմէն, որոնք ի հայրէ՛ փախալով արտասպանելու այդ յօդուածներն որ հատարութիւնը անոնց չարանալով ճշմարտութեան տեղեկ չըլլայ, օգտու քաղցին այդ պէյերն և էֆէնդիները պաշտպանելու: հայտն և մէկ ստուրիւնները հարկեցին, որպէս զի անոնց հանգիւն անցին և գրաւաններն դպա անոնց հանգիւն պաշտպանը: Զգացում գոհանալութեան վերջինը, «Մշակ» ներք կարգադրեցին: կողմէն, որոնք տեսան թէ փոքրութեղը պաշտպանողներն կան տակալին այդ խաղաղապ գաւազաններու մեքենայութեանց դէմ, երբ այս վերջինները իրենց շահուն համար անխոստովանելի միջոցներ ի գործ կը դնեն ճիշդ այն ժամանակ երբ հայուն կենաց կամ մահուն վերջը կը տրուի:

Թող օր. 8. Ե. Մ. «Մասին» պատահական թիւթիկները պաշտպան անոնք ալ ինչպէս պաշտպանել կաշխատի քուրմը և իւր արքանակը: Բայց այստեղ իր աշխատութիւնը աւելի ծանր կայիլ ըլլայ, քան զի էֆէնդիներու մէջ իւր ծուխներ երկուս էն միայն, այստեղ քանի որ տուրքին անհրաժեշտ էր կրնար հաշուել անոնց պէս:

Թողովուրդը լաւ կը ճանաչէ այստեղի տէրութեան պաշտպանները մէջ գտնուող հայերն և իր կատէնք թովը ծուռ աչքով էր նայի ի հարկէ անոնց վրայ: Բայց քիչ ընէ խեղճ փոքրութեղը երբ անհար պայտիսի դիւրեք իր մէջ կը գտնուին որ ամեն շարքը կրնան ազգին հանցունել և այնպիսի չքանի մը մէջ կապրին ուր զրգարատիւնը հանգրդիլ կը լսուի և մատուցութիւնը կրնայ առատաբան վարձատրուիլ: Այդ էֆէնդիներուն, պէյերուն և փաշայներուն զատ

զատ կենսագրութիւնը դիւրին է ըսել: Գիւրին է ապագայանել թէ քիչ կարելի է պատուել այդպիսի մարդերէ: Բայց քիչ պիտի չափ «Մշակ» ընթերցողը, էթէ ոչ անպապիկ ի նորաբնակ, մահաւանդ երբ մէկ քանի պէյեր և բաշախի կենաց մանրամասնութեանց մանրեք: Անոնք որ հարկուս կը համարուին կամ ազնուական (?) սերունդէ, թող մէկ մէկ հաշուեն բարոյագէտ և ինքնամասնագէտ ազգին ըրած օրուտիւնը: Ինքն շայրերուն և պապերուն հիմնած, կատուցած, ճոխացուցած եկեղեցիները, հրահրանողները, զորոցները խեղճ և ողորմելի վիճակի մէջ են շատ տարիներ է: Ինչ ըրին այդ անդգայ և մոյլ պարունները: Անոնք որ ստացուածքներն փաշայները, միթէ ազգին օգտին համար էր, թէ մի քանի օտարազգի անդգը արարածներ ինչպէսնուր համար... վրանին: Անոնք որ տակալին պաշած են հարստութիւններ, քանի զըրուշ կը տան ազգային հաստատութեանց: Պատրիարքարանի տոմարները կեցած են: Երբմիտէն օրով ազգային պարագային բարձուն նպաստեցին: Կրնան և կը մտնան յիշելու որ էթէ անոնցմէ մէկ քանին համեմատաբար չնչին գումարներ տուին, այն ալ այն ժամանակի էպարքար ճնշմամբ: Երբ իրմանը յաջողութիւն կանխաւ չահել և այն ալ իրենց մէկ քանի առկա ժողովուրդները կարողութիւնը չուտով ընկնեցին: յոյսով:

Իսկ էֆէնդի ըստած խումբին զաւով, թէպէտ ապրը անոնցմէ ոչ դրամական և ոչ բարոյական նպաստ կը սպասէ, քան զի ոչ զրամ ունին նուիրելու և ոչ բաւական խելք ի բարին գործելու, սակայն չենք կարող հանդուրդել որ անոնք անխելճ և անգործող կերպով դատարանն ազգին դէմ և հարկ կայ որ իրենց արարքը չարապարակին: Բարոյագէտ ալ անոնք օրին էն հայուն համար, քան զի անոնց ծնածոյն մասը իրենց տիրապետելով և ատանդներով մէկ տեղ, ազգին մէջ համարուած ազնունքն են: Եւ մէկ կանոնաւոր ուսում էլ տաւած և գիտեցին անպիսի էֆէնդիներ որ աշխարհագրութիւն անգամ ուսած չեն: Եթէ մէկ ճիւղի մէջ էր փայլել, այն ալ սա է թէ թիւրքերու նման ըստինքի գիտեն, անոնց պէս կը հանն, իրարու բոժորխաններ կուղղեն, վերջապէս կաշխատեն որ իրենց ողնաշարը միշտ կակուղ պահեն, որ պէտք եղած անխելճով կարենան ծուլել իսկ ուսանել: Խորհել, գիւլ, քիչ պէտք: Անոնք յաւաքմանաւ: համար անօգուտ բաներ են: Երեսուն տարի է թ. Գուսը հայ էֆէնդիներն եկելը գացել են: Թող ցոյց տան միտքն, չէ թէ գիւրքը, այլ որ և է նիւթի վրայ շարժում երկուսող գրած ըլլալը:

Առանց երկարութե աշխատելու, այդ էֆէնդիներուն ազգին վրայ վատ ազդեցութիւնը ցոյց տալու համար, բաւական է միտք բերել թիւրքերի հիւանդանոց քաղաքականութիւնը: Եւ հայ պաշտպանային կատարած դերը ինքեքրին կերպէս: Բայց քանի քան է թէ թիւրքը այս միջոցով ամենամեծ շահ ունի: հայկական խնդրի խեղդել էթէ հարկ է, և ասոր համար կաշխատի ամեն միջոցներով որ հայը ընկնուի ստակել թէ նիւթապէս և թէ բարոյագէտ: Այստեղի օրգիլները ուրիշ կերպ չեն կարող խօսել էթէ ոչ բան թէ հայը թիւրքէն չուզի բարոյական գաւազին և թէ հայուն և թիւրքին շահերը իրարու կցող են: Բայց ճշմարտութիւնը այն է թէ այդ շահերը միշտ իրարու հակադաս են և պիտի ըլլան: Թիւրքը իրեն համար մեծ հարուած մը պիտի բերէր էթէ շայտաւոր բարոյգիլ ինչպէս որ մեք կը փախալով, իսկ թիւրքը կատարութեան որ և է կերպով դարձանը շայտապաշտպանի յայտնագիտ քիտ: Այս աշխատ ըլլալով կարող ենք սա տիւրք մէջ բերել: Կամ թիւրքին ծառայութեան մէջ գտնուող հայ մը պէտք է թիւրքի շահերուն նպաստը, և այն ժամանակ իր ազգին շահերուն դէմ գործած կըլլայ: Կամ թիւրքի դրամը ընդունելով, հայուն օգտին պիտի աշխատի, և այն ժամանակը մատուցութեան կամ վտանգութեան զեղծման յանդիման պիտի գործէ մտնջնապէս: Այս տիւրքէն մէն ոչ որ կրնայ խոյս տալ: Եւ երբ կուգան մեզ վտանգներու թէ այդ էֆէնդիները ընաւ ազգին գործերուն չեն խառնելու, կը տան ընդունելու: Անոնք որ միայն ազգային պաշտպաններ յանձն առած են միշտ, այլ և շատերուն համար ազգային գործերը պատուաւոր են եղած են տէրքերեան գործող ծառայող: համար: Թիւրքերուն անհամար են:

Պէտք չէ նաև մտնալ որ թիւրքը կատարութիւնը իր մօտը այն հայ պաշտպանները կարողացան և կը յաւաքանք, որոնց վրայ բարոյական փաստ է որ ուզած դերը կրնայ անոնց կատարել տալ: Այս բանին համար երեսնաց ամեն պատիւ չընէ իրենց թիւրքը և մը էֆէնդիները ինչպէսնուր անոնց հատաւոր կը հարծին և չեն գիտեր թէ քանակներն դարձունելուն պէս դարձեալ էր մէկն ի կապուածութեան կրնան անոնց:

Եթէ մէկը յանգրդին ուրանալ մը այս խօսքերն հայ էֆէնդիներուն առ ազգն ունեցած զգացումներու նկատմամբ, պարտաւոր ենք յաւանք յանունը բռնել թէ որն է այն էֆէնդիներ որ Գրան պիւնտներու մէջ Ներսէսի ձեռքը կը ծաղկէ որպէս զի թիւրքերը ինչպէս, թէ որն է այն էֆէնդիներ որ ցերեկները պաշտօնարանները խոստանալով իր բաւականանալով, ամբողջ ձեռքը ինչպէս չայտնենք պատեցաւ պատրիարքին արարքները պաշտպանելու համար իր թէ թիւրքերուն ազգին հանցը հայերը: Եթ որոնք էին, այն պէլը և այն էֆէնդիներ որ պատրիարքարանի մի յիշատակարանը գո զնալ օր, տէրութեան յանձնեցին դիւրաւ ամբաստանելու: համար իր նորա ձեղնեցին և նոր սպառնաց տուին մեզի թէ Գուսը խորացնէ անհաստատիւն և վրանդներն արժանի զի համարի այն հայ պաշտպաններ որ ազգին գործերով կը զբաղի: Կըրնար նաև ցոյց տալ թէ որն է այն լազգաւոր: հայ էֆէնդիներ որ դեռ քանի մը որ առաջ թ. Գրան միջնորդութեանը պ. Նիկողոսեանը Ռուսիոյ զիտպաշտատան ժամանց իր թիւրքից քաղաքականութեան փաստաւոր մէկ անձ... Վերջապէս կարող ենք անունել այն էֆէնդիներ որ երբ փաշեկը կապալէ իրեն անցեալ որ որ իր ազդեցութիւնը ի գործ դնէ շայտը կրած հարստանարութիւնները թիւթեցնելու համար, էֆէնդիներն անպաշտեք, քան զի թիւրքը մը ներկայ էր այնտեղ (հայտն պէթեր օլտուրար) կը պատասխանէ (թող աւելի փառ ըլլան):

Գիտե՛ք թ. Գուսը ինչպէս մարդիկը չը պահէր իրը հայ պաշտպանայ իրեն բոլ: Օտանը, որուն ազգային ջերմ զգացումները, ազնիւ և բուղիս սիրտը և զեղեցիկ տաղանդը ծանօթ եղան վերջապէս կատարութեանը: Նա ոչ պաշտոնի, ոչ ատանանի, ոչ դրամի և ոչ պատուանշաններու համար իր գործը իր ազգին շահերը, և ասոր համար պաշտպանիկ եղաւ գուցէ ցիւանս և հիւանդ ու անկուր զիտեղի երկու տարի է զի օտար աշխարհներ և որպէս համար ազգը կը բարձրագիւլէ նոյն վերջը ինչ որ արգարութիւնը չնորնց Ալեքս փաշային: Տ. Գ. Ե. էթէ փոքր ինչ կը ճանաչէ Օտանը, զիտ նաև թէ ինչու այնքան բարձրանալէն ետքը պաշտպանիկ եղաւ, ուսկից կրնայ հետեցնել մեզի հետ թէ ինչ կերպիւ կը զործեն միւս էֆէնդիները ազգին շահերուն մասին:

Կենք կուգինք այս միջոցին ճանաչալ մեր բարեկեցիկը ուր որ ալ ըլլան, որպէս զի վրաստաններ մեր բազմը անոնց: Բայց կուգինք նաև որ մեզ ճանչցանքն ազգին զապանի թիւթալ միջոցներ որ ըստ այնմ վարտեց անոնց հետ: Այս բանը մեզի ամենամեծ ծառայութիւնը մը բնէ և Ռուսիոյ բնաւ պէտք չէ դարձանաւ որ այս ծառայութիւնը մատուցանելու: նախաձեռնութիւնը ստանձնողը դարձեալ «Մշակ» է:

Ե. Ս.

«ՄՇԱԿ» ՀԵՌՈՒԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱՅՐԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՐԳ, 28 օգոստոսի: Դանցիղեց հաղորդում են, որ իշխան Բիւմարի հասել է այնտեղ երէկ ժամի 4-ին: «НОВОЕ ВРЕМЯ» լրագիրը Ռեյլինից հեռագրում են, թէ տարածված լուրերի համաձայն կոմս Մոլոտիլ Ներկայ կը լինի Կոյսնիկի տեսութեան ժամանակ: Երէկ հասան Ս. Պետերբուրգ Մոսկվայի գլխաւոր նահանգապետ իշխան Կոյսնիկով Մոսկվա հասել է գեներալ Մոլոտիլ, որ տարածված լուրերի համաձայն Կոյսնիկով Մոսկվայի էր սկսիլ: «ПОРЯДОК» լրագիրը հաղորդում է իրեն լուր, որ կատարական շրջանների մէջ բնութում է մի նախագիծ կողմնակի հարկերը սահմանափակելու մասին: «Пра-

вита» Вѣстн. « լրագիրը հաղորդում է. օգոստոսի 26-ին Դանիայի թագուհու ծընընդան օրը Կայսրուհու մօտ եղած տիկինները Դանիական սկիտայի համար մի նախաձեռնիկ պատրաստեցին Բարիգոնիսի պատարի մէջ, որտեղ անասանիկ կերպով հասան Կայսրուհին, Դանիայի թագաւորը և թագուհին:

ԴԱՆՑԻՅԱ, 28 օգոստոսի: Կերմանական կայսրը, թագաւորանդը և Մեկերնորդի մեծ դուքսը հասան այստեղ տուտտուն 6 1/2 ժամին «Держава» նաւը, որ ուշացաւ սաստիկ մահախուզի պատճառով, բաւատանով միայն ծաղիկ յետոյ: Այդ պատճառով կայսր Վիլհելմի ուղևորութիւնը Նէյթրալան, որ նշանակված էր առաւօտեան 9 ժամին, յետաձգված է:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՐԳ, 28 օգոստոսի: Դանցիղեց հաղորդում են: Կայսրական նաւատորմը հասաւ այստեղի նաւահանգիստը Կէսթին Ժամի 2-ին կայացաւ Կայսրերի տեսութիւնը պրուսական «Հօհենցոլերն» նաւի վրայ: Այդ նաւերի վրա Բարձր Զիւր համար ծաղ էր պատրաստված: Երէկ հասալայի մէջ փախճանկեցաւ Նիկոլայի իշխան Ֆրիդրիկ:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՐԳ, 27 օգոստոսի: Դանցիղեց հաղորդում են: Այսօր օրվայ 9 1/2 ժամին հանգիստաւոր կերպով մտան քաղաքը առօտաց և գերմանական Կայսրները: Այդ ժամանակ եկեղեցիների մէջ զանգահարում էին և լինանքները էին արձակուսի: Կոթի Մեծեղեցի թագաւոր Կայսր Ալեքսանդր III Արտուստօֆի մէջ տուած ծաղիկ յետոյ բարեհաճեց յետ ուղևորվել:

ԿՐՈՆՏԱՍ, 29 օգոստոսի: Այսօր երեսնական Դանիայի թագաւորը և թագուհին բարեհաճեցին Պետերբուրգ ուղևորվել Դանիա:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՐԳ, 29 օգոստոսի: «НОВОСТИ» լրագիրը հաղորդում է. Նորին Մեծութեան Կայսրը, որ գերմանական կայսրի հետ տեսնվելուց յետոյ մտադրել էր յետ դառնալ, ի նկատի առնելով Դանցիղի ներկայացուցիչների խնդրերը, ընդունեց հրաւեր էր ծաղի համար, որ կայացաւ երէկ քաղաքի կենտրոնում Արտուստօֆի հին շէնտութեան մէջ: Կայսրի մօտը Դանցիղ փառաւոր էր, քաղաքը զարգարված էր գրուշակներով և զորքերով:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՐԳ, 30 օգոստոսի: «Правит. Вѣстн.» լրագիրը հաղորդում է. Դանիայի թագաւորը, թագուհին և Կլեկերնորդի իշխանը ուղևորվեցան Պետերբուրգի Կոթի հանգիստ երեկոյան 7 1/2 ժամին: Կայսրուհին, փառաւորը և Մեծ իշխան Կեօրդի Ալեքսանդրովիչ ուղևորվեցան նրանց Կրօն շատայց դուրս Կայսրուհին կը վերադառնայ այսօր Կայսրի հետ: «Русскій Инвалидъ» լրագիրը հաղորդում է. թագաւոր Կայսրը ողորմաբար բարեհաճեց հաստատել այն նախագիծը, որով շատացնում է գերմանական և օֆիցերների ծաղի փողը և որով սուրաւորն օֆիցերներին սուրաւոր օտոնիկ է նշանակվում 183 թ. ստակին իրեն ծաղի փող սկսեալ 1882 թ. յունվարի 1-ից: Հրատարակված է Բարձրագոյն հրովարտակ, որ տուած է Տերեկի կողմի զորքերին 1877 թ. այդ զորքերին ծորհրած Կեօրդան գրօշակը ուղարկելու ատկութի: Հրովարտակ մէջ տպված է. «Թող վայել այս քրքաւան գրօշակը Տերեկի կողմիկն երեկոյան փողը: և բաշտիկները և դէպի նրանց ունեցած մեր անխոփոխ բարեհաճութիւնը»:

Խորագիր—հրատարակող ԳԻՐԳՈՐ ԱՐԲՐՈՒՆԻ